

МЕМОРАТ, УСНЕ ОПОВІДАННЯ ЧИ ГЕРОЇЧНИЙ ЕПОС ХХ СТОЛІТТЯ? (на перетині усної історії та фольклористики)

Людмила Іваннікова

УДК 398.2:801.81

Яворівщина у повстанській боротьбі: розповіді учасників та очевидців / записав і упорядкував Євген Луцьо. — Яворів ; Львів : Растр-7, 2015. — Т. 2. — 1080 с.

Чому мені до вподоби писати рецензії на книги колег? Тому що в них, не обмежуючись строго науковими рамками, можна вільно висловлювати думки, гіпотези, власні міркування, свіжі погляди на давні й нові проблеми та явища, що їх намагається вирішити сучасна академічна наука. А проблеми, буває, просто витають у просторі, до них одночасно приходять колеги з різних дисциплін (історики, етнографи, фольклористи, літературознавці),

намагаючись вирішити кожен по-своєму, цікаво й обґрунтовано... Такою проблемою, що нині навіть обговорюється в соцмережах, стала проблема фольклоризації та фольклорності усних текстів — спогадів, біографій, розповідей про історичні події ХХ ст. Що це — усна історія чи фольклор, документальне свідчення, якому можна повністю довіряти, чи «обкатаний» в усній локальній традиції текст, створений за її законами? Чи може спогад фольклоризуватися і стати частиною усної традиції, чи це так званий «одноразовий» текст, який зникає разом з його носієм?

Усі ці запитання виникають і під час читання нової книги Євгена Луця.

Утім, спочатку кілька слів про саме видання.

Євген Луцьо — відомий серед фольклористів як дослідник антирадянського, антисталінського фольклору, автор численних публікацій на цю тему. Але в рецензованому виданні масштабність його праці просто вражає! Більше ніж на тисячі сторінках розміщено сорок дев'ять обширних за обсягом спогадів, які включають і документальні фото (переважно 1930—1940-х років). Книга доповнена двома передмовами упорядника, коментарями, словником діалектної та малозрозумілої лексики, покажчиками.

Варто зазначити, що це не останній том проекту Євгена Луця. У 2005 році у Львові вийшов перший том, обсягом 576 сторінок, що охоплює спогади мешканців сіл Наконечне Перше та Наконечне Друге. До друку

підготовлено три наступні томи (3, 4 і 5), що містять матеріали із сіл Бунів, Калинівка, Поруденко, Наконечне, Чернильава Нагачів, Дрогомишль, Семирівка, Липовець, Човгині, Терновиця, Прилбичі, Мужилівичі, Підлубли, Бердихів, Молошківичі, готуються до друку наступні томи — тобто фактично пан Євген обстежив увесь Яворівський район і записав спогади мешканців десятків сіл. Таку грандіозну працю можна прирівняти до наукового подвигу — здається, це безпрецедентне видання в українській фольклористиці, зроблене однією людиною, починаючи від запису і транскрибування до наукового опрацювання! Є. Луньо також єдиний серед фольклористів, хто цілеспрямовано впродовж 20 років (із середини 1990-х) досліджує повстанську епічну традицію. Тож у цьому виданні він репрезентує власні принципи фіксації, систематизації та едиції записаних текстів, а також здійснює спробу наукового текстологічного аналізу цього матеріалу, що має, на наш погляд, дискусійний характер.

Насамперед постають питання: чи це дійсно фольклор? До якої сфери слід зараховувати спогади (свідчення) членів ОУН-УПА та очевидців — до фольклору чи усної, локальної історії?

З передмови «Від упорядника» ніби все зрозуміло. Тут Є. Луньо вживає, на наш погляд, цілком коректно, терміни «повстанська оповідна традиція», «повстанська епічна традиція», «фольклорна проза ХХ ст. історичного наповнення»: «Нашою метою було, — пише він, — якомога повніше й об'ємніше представити оповідну традицію повстанського тематичного пласту в її динамічному функціонуванні, починаючи з середини 90-х років і до сьогоднішнього дня» (с. 24).

Зрозумілим є і такий підхід автора до проблеми фольклорності записаних ним матеріалів: «Щодо жанрової належності, то значимо, що у своїй збирацькій діяльності ми не ставили перед собою завдання записати уснопоетичний твір того чи іншого прозового жанру, в його окремому, чистому вигляді. До-

мінантним питанням для нас є тематика: ми прохали людей розповісти, що їм відомо про національно-визвольну боротьбу, пов'язані з нею події, випадки, постаті. Відтак вибір форми викладу матеріалів залежав передовсім від самого оповідача» (с. 21–22). Це й зрозуміло: і тематика нова, і наперед фольклорист не знає, що саме розповідь йому респондент.

Не можна не погодитися і з такими міркуваннями упорядника: «Досвід показує, що лише в окремих випадках розповідь якоїсь конкретної особи збігається з якимось одним фольклорним твором. У переважній більшості ця розповідь, особливо коли йдеться про усе життя, — ціла низка відносно пов'язаних між собою народних оповідань, переказів, інколи легенд. Усі вони є досить самостійними, й в репертуарі оповідача існують як цілком окремі й самодостатні фольклорні зразки» (с. 22).

Є. Луньо розрізняє, спираючись на досвід попередників, таких як М. Драгоманов, І. Франко, О. Бріцина (сюди варто віднести ще й С. Мишанича), художньо сформовані тексти, тексти, що перебувають на певній стадії такого формування, та звичайне побутове мовлення. Цілком доречно в цьому контексті звучить і цитата М. Драгоманова з передмови до «Малорусских народных преданий» про природу оповідальної традиції, яка складається не лише з епічно сформованих, стійких творів, які набули загального поширення, але й з особистісних, індивідуальних зізнань, розповідей і суджень, які, проте, відзначаються цілковитою типовістю фактів, душевних поривань і висновків (с. 22–23). Адже справді, усна оповідальна традиція вміщає все, і в реальному житті люди рідко збираються для того, щоб розповісти казки, а більше, щоб поділитися спогадами, переживаннями, які нерідко мають характер особистої сповіді.

Але чи ці сповіді — фольклор? Питання, на нашу думку, хоч і частково, та все ж вирішене в передмові «Від упорядника».

Однак уже тут з'являється новий несподіваний термін «повстанський народний епос»,

яким автор, очевидно, означає весь наявний у запису матеріал, так би мовити, загалом.

Далі в передмові, що носить у таких виданнях програмний характер, записані матеріали підносяться на найвищий рівень фольклоризації і означаються термінами «повстанський героїчний епос», «героїчна усна словесність періоду ОУН-УПА», «повстанська уснословесна традиція», «повстанський народний епос», «масштабна всебічна епічна картина колишнього Радянського Союзу». Передмова так і називається: «Повстанський героїчний епос: актуальні питання сучасного державотворення».

Звичайно під героїчним епосом розуміємо цілком усталені, сформовані протягом багатьох століть фольклорні жанри: героїчна легенда, дума, історична балада, пізніше — співанка-хроніка, — вони, переважно, мають не лише героїчний, але й фантастичний зміст, закорінені не стільки в історію, скільки в міфологію (легенди про богатирів, запорожців, які, хоч і за часом виникнення віддалені на декілька століть, проте фіксуються і в наш час). Найвищим апогеем творчості можна назвати народні думи, які хоч і відображають певні історичні реалії (про боротьбу з татарами, турками, поляками), проте мають такий високий ступінь узагальнення, гіперболізації дійсності, що ніхто й ніколи не назве їх історичними документами!

І ось поряд із цим — спогади учасників визвольного руху ХХ ст. в конкретному регіоні, де фігурують конкретні прізвища, населені пункти, події, де нерідко йде строгий документальний виклад пережитого... Ці розповіді записані «з перших уст». Чи стануть вони фольклоротворчим матеріалом, чи так і залишаться в наукових виданнях у формі аудіо- та відеозаписів? У цьому і є проблема.

Ось, наприклад, Є. Луцько стверджує, що жодна інша історична епоха України не залишила такої велетенської кількості оповідального фольклору, як епоха ОУН-УПА, — він налічує мільйони зразків. Постає запитання: а епоха козацтва? Адже, на нашу думку, особисті спогади очевидців можуть бути лише

матеріалом для творення фольклору, це ще не фольклор. Чи хто фіксував особисті спогади запорожців, учасників Визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького, мазепинців, тих, хто переживав навалу татар і турків, розорення України військом Петра І? Є лише поодинокі фіксації, але якби вони були, то що це були б за спогади? Зате є сотні історичних пісень, дум, легенд, переказів, наприклад, про зруйнування Запорозької Січі, про Палія і Мазепу й т. п., які, безперечно, виникли на основі особистих спогадів і переживань учасників та очевидців подій, але, як видається, створені не ними, а зовсім іншими людьми, навіть іншими поколіннями!

Але ось що цікаво: якби тоді були записані ці реальні спогади реальних людей, то наскільки б вони корегувалися з думами, піснями, легендами, що їх українські вчені, починаючи з І. Срезневського, А. Скальковського, М. Костомарова, П. Куліша, М. Драгоманова, до сьогодні, щоправда, з певною умовністю, вважають «найдостовірнішим історичним джерелом»?

І знову постає нова проблема: що ж тоді фольклоризується з особистих спогадів очевидців? І чи не існують спогади, біографічні наративи паралельно з фольклорними текстами — піснями, баладами, думами, як ми це спостерігаємо й сьогодні. Адже спогади про УПА записувалися щойно в кінці 1980-х, а повстанські пісні співалися вже в 1940-х роках. Це також чийсь поетично узагальнений спогад й переживання...

Висловлену думку підтверджує ще один цікавий факт з історії української фольклористики. На початку ХІХ ст. (1828–1835) були записані славнозвісні спогади колишнього запорожця Микити Леонтійовича Коржа, мешканця с. Михайлівка Катеринославського повіту. У 1842 році їх видали окремою книжкою і, як ніякий інший твір, вони мали величезний резонанс в історичній науці та в художній літературі (твори П. Куліша, О. Стороженка, А. Скальковського, Д. Багалія, Д. Яворницького та ін.), — усі на них

покликалися як на історичне джерело, усі переписували, цитували.

А що ж в усній традиції? А нічого! **Жодне** з оповідань (а там спогади і про долю Коржа, і про історію с. Михайлівка, і про життя та побут запорожців, і про зруйнування Січі!) не стало надбанням фольклорної традиції Запорожжя! У ній зустрічаємо сюжети, що їх фіксували Г. де Боплан, С. Мишецький, О. Рігельман, а це XVII—XVIII ст. — і жодного сюжету зі спогадів Коржа.

То в чому ж річ? Напевне, у тому, якою мірою сам народний оповідач використовує надбання фольклорної традиції у своїй спогадах! Отже, висновок: фольклорна традиція засвоює тільки **своє**, те, що в ній уже побутує, варіюється, а все чуже для неї вона «не бачить». І оте все особистісне, глибоко інтимне, вузько-локальне чи дрібне, занадто детальне, опускається нею, а відбирається типове, яскраве, споріднене з нею чи то формулами, чи то поетичними образами, чи сюжетами, тобто **своє**, уже якимсь чином **відоме, освоєне** здавна.

І ось читаємо спогади учасників повстанського руху — вояків УПА, підпільників, зв'язкових, членів їхніх родин, колишніх виселенців, в'язнів сталінських таборів, просто симпатиків, національно-свідомих українців, що постраждали за ідею (а читати їх надзвичайно цікаво, просто не можна відірватися!). І вже в ході читання виділяємо ті уривки тексту, які справді можуть залишитися в пам'яті наступних поколінь, поповнити фольклорну традицію. Це яскраві розповіді, пов'язані з небезпечними випадками в житті оповідача (прихід москалів та німців, порятунок власного життя та життя своїх рідних, вдале переміщення смертельно небезпечних предметів під час обшуку, облави, втеча, героїчна смерть вояків УПА й підпільників, виселення та поневіряння в Сибіру, Казахстані тощо). Вони стимулюють глибокі емоційні переживання слухача. Іноді трапляються і яскраві анекдотичні випадки. Звичайно, найперший відбір сюжетів, так звана цензура, відбувається уже в свідомості самого оповідача, він також виби-

рає і стиль, і форму розповіді, що відзначив у передмові Є. Луцьо. Свідомо чи підсвідомо він фольклоризує, опоетизовує свої спогади, наповнює їх різного роду афоризмами, приказками, прислів'ями, які актуалізує стосовно зображуваних ним подій. І чим більш наповнена «сформована» в стилі фольклору оповідь, тим більший у неї шанс залишитися в пам'яті слухачів, переходити в наступні покоління.

Такий фольклоризм характерний, наприклад, для спогаду батька пана Євгена, Андрія Луця, який використовує розповіді інших членів родини, зокрема свого батька, Миколи Івановича, учасника Першої світової війни (с. 580—616), матері Стефанії, яка «то нераз згадувала» і т. п. Ось приклад такого яскравого оповідання батька, що врятувався від смерті внаслідок інтуїції: «А ще розказував, що одного разу москалі стріляли до них з канонів. То десь було чи за селом, чи в полі, і там стояла грушка така стара, розлога, та й тато каже, що я за ту грушку грубу став та й ся ховав. Там боком падають стріли, а ту коло грушки — не. Каже тато, стою, але чогось мені так на гадку прийшло, що йди втікай з-під тої грушки. Так йому та гадка казала, що ступися з того місця. І йно тато відбіг від тої грушки якихось сто чи скільки метрів, а ту стріл впав іззаду. Він ся обертає, а то канон попав просто в ту грушку і як експлодував (вибухнув. — *Ред.*), то тая грушка розлетілася на тріски, а на її місці йно яма. Тато каже, що я стерп весь: там чекала на мене моя смерть, але Бог мене врятував від тої смерті, бо Бог мені сказав звітам ся ступити. Тато все то повторяв, що його Бог врятував від певної смерті» (с. 581).

За нашими спостереженнями, народні оповідачі дуже часто (свідомо чи підсвідомо) використовують у спогадах фольклорні сюжети (зокрема анекдоти) для психологічної розрядки (якщо спогад важкий). Хоч часто буває, що сам оповідач вірить у те, що ця ситуація була з ним самим. Таке траплялося нам у спогадах про Голодомор, репресії 1930-х років. Для прикладу наведемо спогад мешканців с. Губча Хмельницької області [мала батьківщина

авторки статті. — *Ред.*] про священника Василя Данилюка, який повернувся із Соловків. Вони нічого не могли згадати про його долю, лише цей один випадок: зайшов о. Василь до камери, відразу на нього кинувся якийсь зек і з криком «Хто вдарить тебе в праву щоку, підстав йому ще й ліву», вдарив отця в обличчя. Отець Василь не розгубився, а відповів: «Написано й інше: якою міркою ви міряєте, такою і вам відміряють! — і відповів йому ще сильнішим ударом.

На перший погляд дивним видається, що ні акт вивезення на Соловки, ні поневіряння по таборах, ні щасливий порятунок від очевидної смерті не залишилися в пам'яті односельців, а лише цей єдиний випадок. Проте згодом прийшла відповідь на це питання, коли несподівано в тому ж регіоні (Хмельниччина) нам вдалося зафіксувала майже дослівно цей текст уже як анекдот «про трактування Святого Письма в храмі». Після переповідання його односельцям пролунала відповідь: не знаємо, чи десь це було, але знаємо, що це точно було з нашим попом, він сам розказував. Отже, запитання: чи це спогад о. В. Данилюка фольклоризувався? На нашу думку, текст о. Василя був надто локальним, інтимним, і за 50 років (а саме тоді він повернувся з таборів) повністю стерся з пам'яті слухачів, не ввійшов у традицію. У традиції залишилося те, що було взяте з неї. Тобто, очевидно, о. Василь свідомо, для полегшення сприймання своєї долі, а, може, й для того, щоб не розповідати гірку правду, за яку міг постраждати вдруге, вдався до певного «обману» — розповів анекдот, що побутовав, можливо, серед в'язнів таборів, як факт із власного життя і тим самим «забезпечив» довге й стабільне його функціонування в усній традиції свого краю ще на декілька десятиліть, а нині, трансформований на сучасний ґрунт, він побутує в церковному середовищі.

Подібне є і в спогадах про ОУН-УПА. Ось уривок спогаду Андрія Луня (ідеться про одного поляка, який чванився своїм «панством» і не їв сільської страви, а під час війни від голоду забув про своє «панство»): «Дала му мама капус-

ти, пирогів помащених, він їст, аж ся облизує. І якось там десь муха якась впала в ту капусту, мама каже: “Чекайте, я викину тую муху”. Хтіла зачерпнути ложком і викинути, а він каже: “Не, не, не треба!” Хапив тую муху за крила, облизав, обцмокав з капусти і аж тоди викинув. Він був такий трохи комедіант і вже тепер не вдавав такого пана великого із себе. Такі то були тоди за німців часи. Так то може з людином в життю бувати» (с. 591).

На перший погляд, це ніби реальний факт. Однак кожен фольклорист скаже, що це — перероблений старий фольклорний сюжет, який, можливо, побутовав на польсько-українському пограниччі, анекдот про пихатість панів. Можна було б ще сумніватися, якби ми не мали фіксацію його на Катеринославщині Іваном Манжурою ще у 80-х роках ХІХ ст.

Ось уривок з народної легенди «Блоха та Муха», записаної в с. Мануйлівка Новомосковського повіту й опублікованої в збірнику «Сказки пословицы и т. п. зап. в Екатеринославской и Харьковской губ. И. И. Манжурою» (Харків, 1890): «Летить муха з города, а блоха у город скака, тай зострілись. Давай распитуватись. “Я, — каже муха, — не найшла добра у городі. Отто як попоїли, зараз усе поприберали, позаперали, а ти і літай собі цілий день голодна. Та і голодній не дають спокою, то женуть, то трують. А у слободі я буду щодня і наїдена, і напита. Хочь і поїдуть де, а до дітей примостюсь та усе таки наїмся. А ще як у сметану заберусь! У городі коли-не коли її побачиш, а коли і доведеться залізти в неї, то лакей витягне, обсмочке, та як шкваркне об поміст, то тобі днів двоє ребра болять. А у слободі як упадеш у миску з сметаною, то баба так тебе ложкою у сметані і викине геть: така розкіш, їж, скільки душа бажа» (с. 7). Тут видно навіть використання тих самих ключових формул: «хтіла зачерпнути ложком і викинути» — «то баба так тебе ложкою у сметані і викине» тощо.

Отже, як бачимо, талановитий носій традиції будь-який факт може розповісти як фольклорний текст, використовуючи весь арсенал

своїєї фольклорної пам'яті (формульність мови, мотиви, сюжети, образи, стиль мовлення). Але не тільки він живить свою розповідь за рахунок локальної чи загальноукраїнської усної традиції (у даному разі сюжет зафіксований у досить віддалених точках часу і простору), він живить і саму сучасну йому традицію, актуалізуючи старі, давно забуті сюжети, даючи їм нові акценти. Отже, як на мене, належність того чи іншого тексту до фольклору якраз і визначається наявністю в ньому цих категорій. Спогад, свідчення очевидця, біографічна оповідь ще не є фольклором, але вони можуть стати матеріалом для творення фольклору, того ж таки героїчного епосу, якщо факти, події, персонажі, згадувані в них, будуть «затребувані» усною традицією.

На сьогодні герої УПА, їхні ідеї, гасла, молитви, присяги, речівки, гімни, пісні, інші сакральні тексти та навіть методи боротьби затребувані традицією, особливо молоддю, бійцями добровольчих батальйонів АТО, ЗСУ, Національної гвардії, просто патріотично налаштованими громадянами України. Здобуті з архівів та усних спогадів, вони продовжують життя на нових теренах України, консолідуючи народ у боротьбі за незалежну державу.

На наших очах відбувається процес творення новітнього воєнного фольклору, який тісно пов'язаний із традицією 1940–1950-х років, закорінений у неї. Саме тому праця Євгена Луни має глибоке теоретичне значення для фольклористики. Адже така розгорнута фіксація оповідальної традиції в її живому побутуванні, такий величезний обсяг матеріалу «без купюр» дає можливість вирішити багато проблем, які стосуються процесу фольклоротворення, над якими працює вже нова генерація фольклористів, таких як Оксана Лабащук, Ольга Харчишин, Оксана Кузьменко, Ірина Коваль-Фучило та ін. Де межа між фольклорним і нефольклорним текстом, між побутовою розповіддю, усним спогадом, народним оповіданням, переказом, епічним твором? Чи існує взагалі процес фольклоризації, чи в умі носія

фольклору будь-який текст фольклоризується ще до того, як він буде відтворений словесно? Чи підхоплюється фольклорним середовищем індивідуальний спогад, чи він залишається поза ним, як чужорідне для нього явище, а якщо підхоплюється і здобуває в ньому нове життя, то завдяки чому? І як він трансформується, які механізми фольклоризації цього тексту? Чи для усної традиції важливо, щоб він із самого початку був поданий як фольклорний текст, тоді й буде процес його освоєння, варіювання, а інакше ніякої фольклоризації бути не може, бо все, що не відповідає нормам традиції, не приймається нею?

На ці та інші запитання відповіді шукайте в книжці Євгена Луни.

Тут же є відповідь і на ще одну проблему, яка визріла останнім часом. Крім фольклористів, спогади очевидців про події ХХ ст. (голодомори 1933, 1947 років, Другу світову війну, депортації, визвольну боротьбу ОУН-УПА) активно записують і історики, вважаючи їх правдивим, хоча з деякими застереженнями, документом епохи. Відоме безпрецедентне видання Інституту усної історії Запорізького національного університету «Усна історія Степової України» (2008 р., т. 1–9, та ін.) за редакцією професора Анатолія Бойка, є також ряд інших видань, часописів, де друкуються спогади та інтерв'ю. Нині історики вже записують спогади учасників революції 2013–2014 років та російсько-української війни. Так, Інститут національної пам'яті презентував двотомник «Усна історія російсько-української війни (2014–2016 роки)» (Київ, 2016), де записані інтерв'ю з вояками 55-ї окремої артилерійської бригади.

Тож логічно постає запитання: усні спогади — це сфера дослідження істориків чи фольклористів? І тут справа впирається в методику запису та публікації цього матеріалу.

Переглядаючи подібні видання (приміром, «Літопис УПА: Спогади, документи» (Київ, 2016)) та ін., вдалося дійти висновку, що як правило, історики подають його у формі інтерв'ю з респондентами, а фольклористи —

у формі мемората чи оповідання. Тобто вже під час запису розмежовується фольклорний запис та інтерв'ю історика, хоч і в тому й в іншому випадках у межах мемората або інтерв'ю трапляються й чисто фольклорні тексти: оповідання, анекдоти, легенди, топонімічні та історичні перекази.

То яка ж різниця між фольклорним записом та усноісторичним інтерв'ю?

Як правило, історики, краєзнавці записують спогади за наперед розробленими анкетами, які вже із самого початку визначають і тему розмови, і структуру розповіді, нерідко обмежуючи волю оповідача. Інколи записувач, особливо аматор, бачить своє завдання лише в тому, щоб одержати конкретні відповіді на конкретні запитання. Тож під час запису інтерв'ю комунікативною ситуацією повністю володіє записувач, який прагне здобути необхідну йому інформацію, з'ясувати певні історичні факти, обставини, — тобто створити документ події, автором якого він може по праву вважатись на рівні з оповідачем.

Перед нами ж інша мета: записати повний біографічний наратив, який включає бачення й переживання очевидцем зображуваної події. Фольклорист, як правило, не втручається в розповідь, фіксуючи власний, спонтанний чи усталений в пам'яті, твір оповідача. Під час запису важливо створити природну, невимушену комунікативну ситуацію. І коли фольклорист досягає такого рівня, тоді він дійсно фіксує

фрагмент усної фольклорної традиції в усій її повноті, у живому функціонуванні. Оце і є «вищий пілотаж» записувача.

Відрадно, що саме такою методикою користувався пан Євген Луньо і під час запису, і в рамках публікації матеріалу. Цю методику він обрав свідомо, про що зазначає в передмові: «Вибір форми викладу матеріалів залежав передовсім від самого оповідача, його безпосереднього чи опосередкованого стосунку до подій чи фактів, про які він розповідав <...> Ми не проводили членування всієї розповіді на окремі фольклорні одиниці за жанрами, тому що не хотіли порушувати цілісності розповіді з її органічним натуральним комплектуванням цих окремих блоків зі сторони самого оповідача» (с. 22). І далі про значення саме такої методики запису та едиції для фольклористичної науки: «Таким чином ми подаємо широкий автентичний мовленнєвий контекст, в основі якого вчені не лише можуть вичленувати особні жанрові зразки, але мають можливість простежити, як ці останні поєднуються між собою природним чином, а також проаналізувати в розповіді співвідношення між художньо сформованими текстами і такими, що все ще перебувають на певній стадії такого формування, а також звичайним побутовим мовленням».

Тобто Є. Луньо у своєму виданні переслідував насамперед філологічну мету, хоча збірка має неоціненне значення і для істориків, краєзнавців, джерелознавців.